

Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa

- Sosiaalialan Asiantuntijapäivät 13. 3. 2018 Jyväskylä
- Aila-Leena Matthies, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Taustana tutkimustietoa osallistumisesta

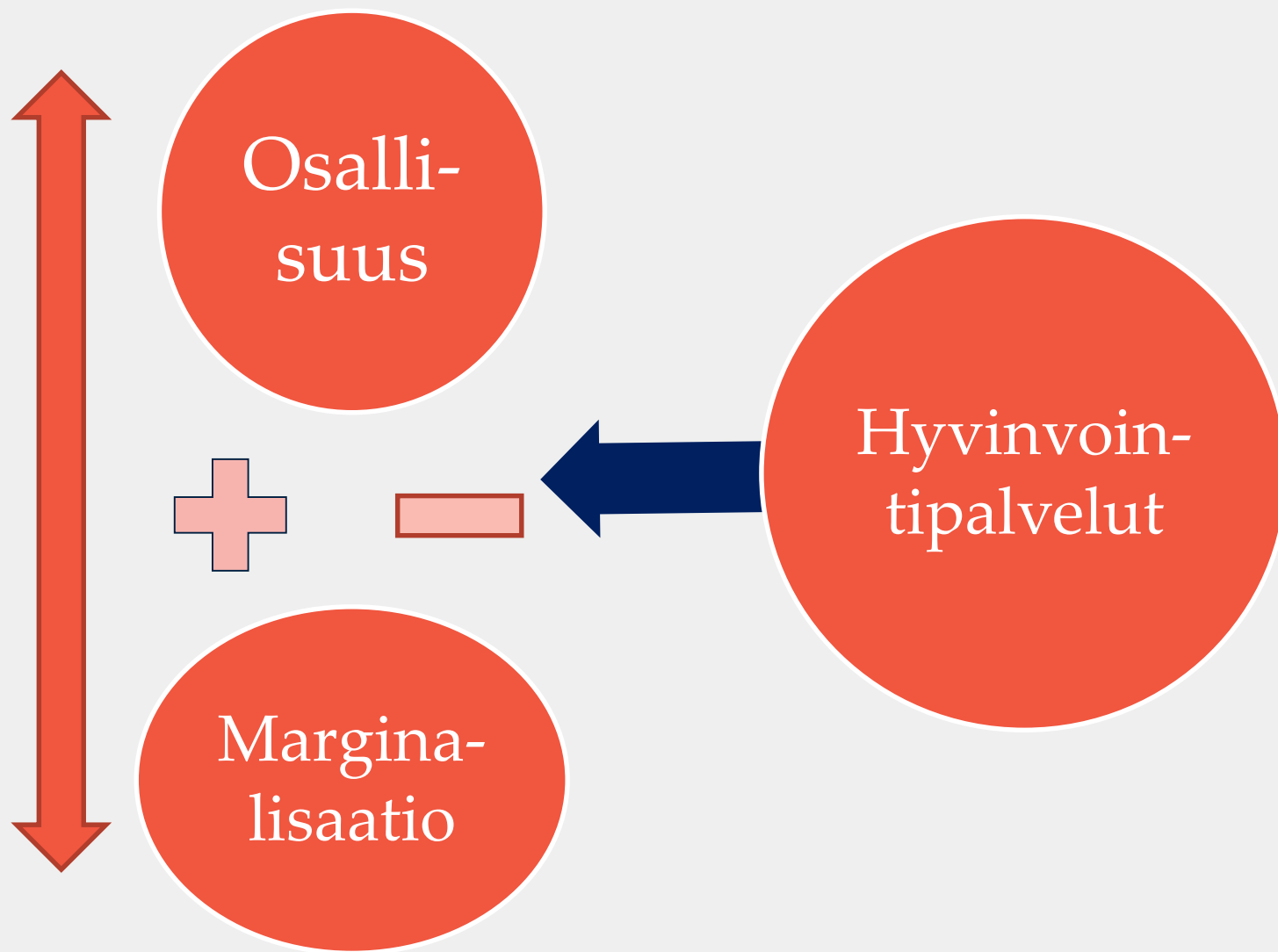
- Vaihtoehtoinen sosiaalityö, yhteisöllinen osallistuminen 1984
- New Local Policies against Social Exclusion (1998-2000), 3 maata; LEBENSMITTE – leimatun lähiön omaehtoinen toimintakeskus
- KAMPA, Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa, MMM, Kaste-ohjelma (2009 – 2012)
- PaLKO Hyvinvointipalvelujen rooli marginalisoitujen ryhmien osallistuvalla kansalaisuudella (Suomen Akatemia, 2011 – 2014)
- ECOSOS – hanke: ekososiaaliset innovaatiot 5 maassa: työttömien nuorten ideat edelläkävijöinä kestävään yhteiskuntaan (2015- 2019)
- PROSOS – aikuissosiaalityön yhteiskehittäminen

TEEMARUNKO

- Hyvinvointipalvelujen ratkaiseva yhteiskunnallinen tehtävä
- Osallistumisen portaavat
- Osallisuuden edistämisen jännitteet
- Osallistumispolitiikka: Osallisuuden lupaus ja petos
- Osallisuus kunnioituksen antamisena
- Järjestelmälähtöinen vai elämismaailmalähtöinen osallisuus – sosiaalityön välitystehtävä
- Valtaistavan ja osallistavan sosiaalityön haaste
- Uusi asiantuntijuus ja asiakkaiden osallisuus

Osallistumisen portaat (Arnstein 1967, mukailten) - Mitä osallisuus tarkoittaa hyvinvointipalveluissa

Omistaa palvelut täysivaltaisena kansalaisena

Olla aidosti tasavertainen toimija

Saada vastuuta palveluista ja kehittämisestä (co-production)

Jakaa omaa tietoa ja kokemuksia

Saada osallistua tekemiseen

Voida vaikuttaa

Antaa ja saada palautetta

Päättää etenemisestä itseä koskevissa asioissa

Tulla kuulluksi

Ilmaista itseään

Saada tietoa

Koristeena/statistina oleminen

Ei-osallisuus =näennäisosallisuus

Manipulaatio

Osallisuuden edistämisen jännitteet

PROSOS (KYC /SONetBOTNIA)

- Osallistamisen TEMPPUJA vai kokonaan uusi ORIENTAATIO ja ammatillisuuden ymmärrys?
- KONTROLLI vai KUMPPANUUS? Valta-asetelmasta luopuminen, ei-tietäminen
- JÄRJESTELMÄLÄHTÖISYYS, järjestelmän tarpeisiin vai ELÄMISMAAILMALÄHTÖISYYS, miltä näyttää asiakkaille? Miksi osallistuisin?
- MITATUT TULOKSET, tulospaineisiin vastaaminen vai TODELLINEN MUUTOS?

Osallistumisen lupaus ja petos

- *Horkheimer & Adorno: Valistuksen dialektiikka 1947* - valistukseen sisältyy sekä lupaus että petoksen mahdollisuus
- Unelmat, edistys, demokratia sisältävät aina riskin kääntyä itseään vastaan
- Osallistumisen lupaus hyvinvointipalveluissa: demokratisoituminen, palvelujen paraneminen ja kuulluksi tuleminen kokemus
- Osallistumisen petos: palvelujärjestelmä valjastaakin osallistumisen hallinnan välineeksi, järjestelmälähtöiseen kehittämiseen, osallistumishankkeen aikaisiksi kokeiluiksi, ilman halua antaa todellista valtaa

*Halutaanko oikeasti köyhille saada yhtä hyvä elämä kuin parempiosaisilla on?
Voidaanko luvata, että se saavutetaan, kun vain ahkerasti osallistutaan?*

- Osallistumispolitiikan murros: huoli kaikkien demokraattisesta osallisuudesta yhteiskuntaan ja vaihtui huoleksi kaikkien osallistumisesta taloudelliseen tuottavuuteen ja kilpailukyvyyn edistämiseen
- = Lisää vapauksia hyväosaisille ja lisää velvollisuuksia huono-osaisille
- Osallistamisen nimissä ihmisten itsemääräämisoikeutta ja toimeentuloa leikataan
- Saavatko palvelujen käyttäjät osallistumisensa myötä pysyvästi parempaa elämää ja aitoja vaikutusmahdollisuuksia?
- Joukkopetoksen uhka vs. utopian luovuttamattomuus?

Osallisuus kunnioituksen antamisena

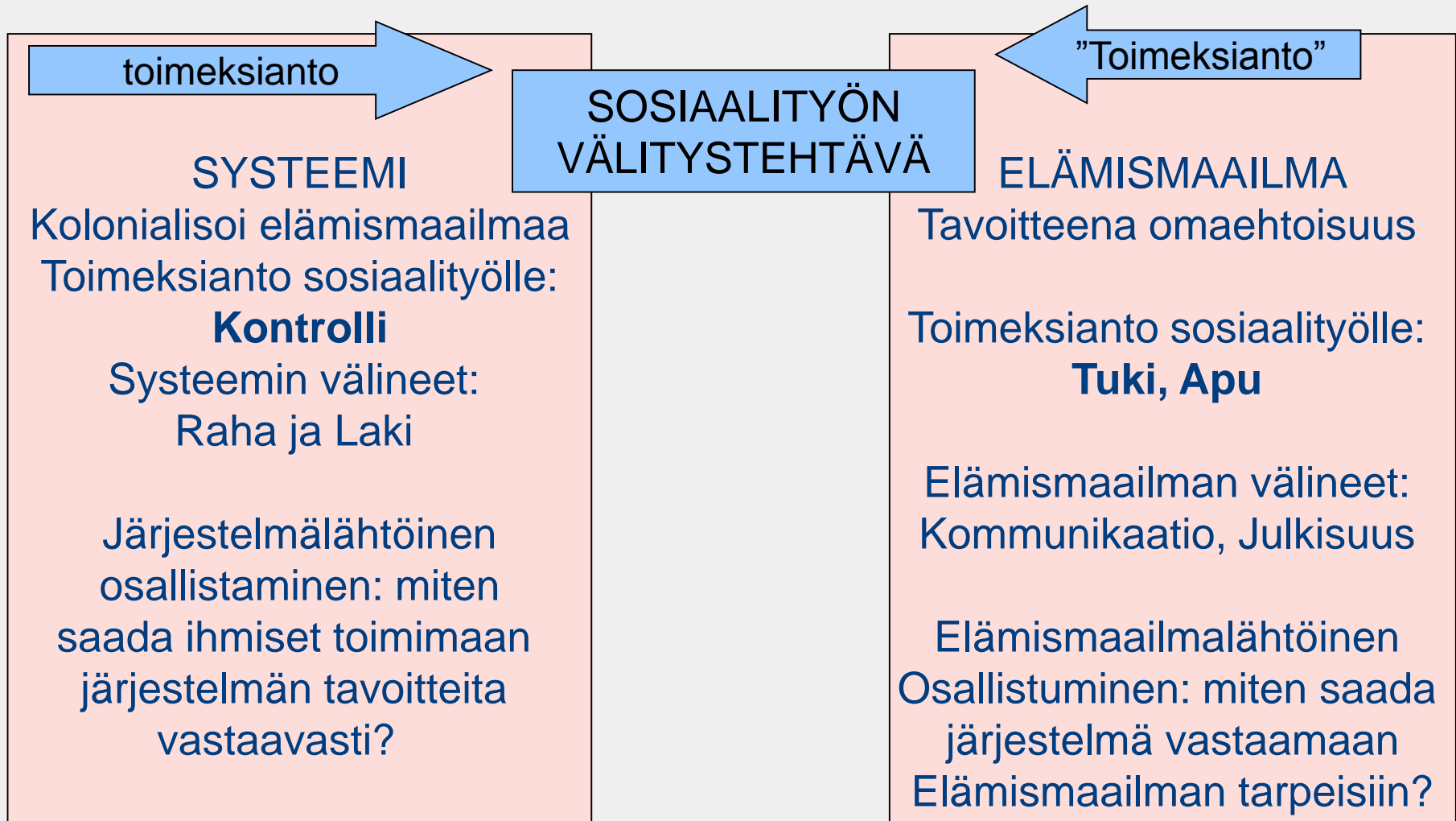
- Samalla kun yhteiskunta puuttuu heikoimmassa asemassa olevien ihmisten ongelmiin, heistä tehdään tahdottomia toimenpiteiden kohteita, joihin kohdistetaan paternalistista suojelua, säälinsekaista hyväntekeväisyyttä tai tsemppaavaa julkisuutta parempiosaisten ehdoilla.
- Nimitykset epäkunnioittavia ja eriarvoisuutta korostavia? Olemme kaikki haavoittuvia ja riippuvaisia!
- Työskentely asiakkaan heikkouksien äärellä?

- *Toiseuden* tuottamisesta sen murtamiseen: eettisyys, arvopohja yhteisestä ihmisyydestä, ihmisarvon koskemattomuudesta, kultaisesta säännöstä, jokaisen tarinan ainutlaatuisuus!
- (Itse)kunnioituksen palautus omalla toiminnalla?
- Työskentely asiakkaan omien vahvuuksien ja intressien äärellä?
- Oikeus ja mahdollisuus antaa oma panoksensa yhteisöön ja yhteiskuntaan kunnioitusta ja arvostusta tuovalla tavalla?

SYSTEEMI ja ELÄMISMAAILMA OSALLISUUDEN KONTEKSTINA

– sosiaalityö tuen ja kontrollin toteuttajana (Habermas; Staub-Bernasconi)

TUNNISTA ERO: Järjestelmälähtöinen vai elämismaailmalähtöinen osallisuus

- Järjestelmän ja kansalaisten elämismaailmoiden osallistumisen intressit ovat erilaisia
- TUNNISTETTAVA: Missä järjestelmän (velvoittavan) ja elämismaailman (vapauttavan) osallistumisen intressit ja ehdot kohtaavat?
- *Osallistuuko järjestelmä 'omaehtoisen hyvän elämän' tukemiseen = aikuissosiaalityön uusi sisältö?*
- Osallistuuko elämismaailma rahan ja lain (talouden ja oikeuden) nykyjärjestelmän ylläpitoon, vai haastaako niitä?

=>

Valtaistavan ja osallistavan sosiaalityön haaste

- Suurin osa ihmisistä haluaa jollakin tavalla osallistua, tuottaa oman panoksensa yhteisölle, ja saada sitä kautta arvostusta
- osa ihmisistä menettänyt uskonsa tähän, ja keskittyy uusien turhauttavien kokemusten välttämiseen => sosiaalityön uskottavuus?

Kaikkein vaikein osa sosiaalityötä, johon ei ole 100%-sti toimivaa etukäteismallia. On opeteltava, etsittävä ja arvioitava jokainen tilanne ainutlaatuisena, kehitettävä siihen toimintamalli

- Ei ole 'käypähoito'- mallia, mutta *'Sit down, listen and learn'* – toimii melkein aina

Gabi Cacinovic: "Älä koskaan sano, että asiakas ei ole kiinnostunut tai on passiivinen. Sano paremminkin, että et ole vielä löytänyt tietä hänen luokseen".

- <= Emme voi lähteä siitä, että järjestelmä, sosiaalityö toimii hienosti vain silloin, kun meillä on optimaaliset asiakkaat.

Sosiaalialalla voimme arvostaa työtämme nimenomaan siksi, että meidän toimeksiantona on etsiä ratkaisuja *vaikeisiin tilanteisiin*

Johtopäätöksiä osallistumistutkimuksesta (Stevens & al)

- Tiedostettava, mihin realistisiin tavoitteisiin pyritään osallistumisessa ja missä nähdään syyt osattomuuteen (yksilöön, työmarkkinapolitiikkaan, palveluihin, yhteiskuntarakenteisiin liittyvät syyt)
- Kaikkein huonoimmat tulokset jos keskitytään vain työllistymiseen
- Eri tavoitteet eivät sulje toisiaan pois: esim. yksilöllinen voimaantuminen ja rakenteellinen valtaistuminen
- Todellinen osallisuus edellyttää vallan siirtoa ihmiselle itselleen, mutta tämä on kaikkien vaikeinta palvelurakenteille
- Järjestelmien on helpompi hyväksyä muut osallistamisen keinot kuin vallansiirto, itsemääräämisoikeus, vaikuttaminen

Tutkimuksen johtopäätöksiä ja mahdollisuuksia osallistavasta sosiaalityöstä

- Tarvitaan sekä 'top-down' rakenteellisia uudistuksia että alhaalta lähteviä rohkeaa aloitteellisuutta, ja niiden kohtaamista
 - *Yksilökohtaisessa asiakastyössä* johdonmukaisesti tasavertainen työskentely: paneutuminen, luottamuksen saavuttaminen, sopimus yhteisestä työskentelystä, yhteinen kirjaaminen, yhteinen arviointi
 - Osallistumista edistävät askeleet: kokemusasiantuntijat ja asiakasraadit palvelujen kehittämisessä: vain jos ollaan oikeasti kokemustiedosta kiinnostuneita, tietämättömiä ja halutaan käyttää sitä
 - *Yhteisöllisten* osallistumismahdollisuuksien vaikuttavuus kaikkein vahvinta
 - - oleskelupaikka, mielekäs ajankäyttö, joku odottaa minua, juhlat ja naapuriapu, vertaistuki
 - Kohtaamispaikkojen, korttelikahviloiden, asukastupien olemassaolo tärkeää, mutta varsinkin niiden tekeminen itse!
 - Julkisia tiloja on Suomessa juuri nyt jäljellä valtavasti! (Vanhainkoteja, kouluja, kunnantaloja, kansanopistoja, kirkkoja, leirikeskuksia...)
- ⇒ => tulevaisuuden tekijät myös työyhteiskunnan tuolla puolen, omalla logiikallaan (esim. media, digimaailma, globaalisuus, stressiherkkyys, uudet arvot, kestävä kehitys)

LOPUKSI: Asiantuntijuus ja osallistuminen

- Mitä vähemmän työntekijä itse voi osallistua oman työnsä kehittämiseen, sitä vähemmän hän näkee mieltä asiakkaiden osallisuudelle
- Osallistuminen voi muuttaa maailmaa
- Asiakkaiden osallistuminen haastaa ammattilaisten asiantuntijuutta kipeästäkin – mutta se kannattaa! Yhteisen onnistumisen iloa ei korvaa mikään = uusi asiantuntijuus

Arkisen radikaali osallisuus siirtymänä kestävään tulevaisuuteen - esimerkkejä

TEE-SE-ITSE DIY –yhteiskunta: omatoimisuuden ja kätevyuden niskavoitto kulutusyhteiskunnasta = osallisuus (NESS –konferenssin ranskalainen key note)

HYVÄ ELÄMÄ KAIKILLE – hyvän tekeminen omassa yhteisössä: naapuriavun, kuljetusten, tietotekniikan, epämuodollisen vapaaehtoistoiminnan, yhteisöllisen touhuamisen meininki

LUONNON ARVOJEN VAALIMINEN: (koti)eläinten hoito ja tarkkailu, marjastus, kalastus, puutarhanhoito, yhteisen ympäristön, patikkapolkujen hoito, luontokuvien jakaminen; lasten, nuorten, vanhusten vieminen näiden äärelle

KIERTOTALOUS: Kierrätystoiminta, up-cycling, kirpputorit, vaihtorit ja fb-roskalavat, vanhojen rakennusten ja koneiden kunnostaminen, tuunaaminen

RUOKATALOUS: Ruuan kasvattaminen, omavaraisuus, ruuan laittaminen itse, lähiökanat, säilöminen, ruokahävikin vähentäminen, vegaanisuus, taimien ja siementen omavaraisuus, yhteisruokailut, po-up- ravintolat, ruuan jakaminen, seurustelu & ruoka

KULTTUURI: yhteisöllisen kulttuurin vahvistaminen – musiikki, tanssi, ite –taide, tapahtumat, monikulttuurisuus kylillä ja kortteleissa; rakennuskulttuuri, historia, sivistys!

<= Osallisuus: kulutuksen vähentäminen ja ympäristön varjelu arvokkaampi panos yhteiskunnalle ja ihmiskunnalle kuin väkinäinen työllistyminen ympäristöä tuhoavaan tuotantoon (YK:n Agenda 2030, Goals of Sustainable Development)